

INGELA KORSELL & HENRIK JONSSON

Opettajan opas: vinkkejä ja materiaalia opetukseen

OPETTAJAN OPAS
PAX-KIRJASARJAAN
Tarkoitettu kirjaan 1: Loitsusauva

OTAVA

OPETTAJAN OPAS
PAX-KIRJASARJAAN

Tarkoitettu kirjaan 1: Loitsusauva

Teksti:

INGELA KORSELL

Kuvitus:

HENRIK JONSSON

Suomennos:

SIRPA ALKUNEN

OTAVA

SISÄLLYSLUETTELO

1. YLEISTÄ TÄSTÄ OPPAASTA s. 3
2. PAX-KIRJASARJASTA s. 5
Faktat pähkinänkuoressa
Mistä PAX-kirjasarjassa on kyse?
Miksi kirjasarjan nimi on PAX?
3. POHJUSTUSTA PAX I: LOITSUSAUVA
-KIRJAN LUKEMISELLE s. 7
4. LOITSUSAUVA, LUVUT 1-5
YHTEENVETO, SANASTOA, KYSYMYKSIÄ s. 8
 1. Kuolkaa kuoliaiksi
 2. Kaksi veljestä
 3. Koulupihan kuningas
 4. Kilin kolin ryskis!
 5. Merkit täsmäävät
5. TEKSTIKESKUSTELUN KYSYMYSPANKKI ENNEN
LUKEMISTA JA SEN JÄLKEEN s. 14
6. HENKILÖT JA OLENNOT PAX LOITSUSAUVASSA s. 17
Kuvauksia
Tehtäviä
7. VINKKEJÄ TYÖSKENTELYYN PAXIN KUVITUSTEN PARISSA s. 22
8. VINKKEJÄ UUSIEN TEKSTIEN LUOMISEEN PAXIN POHJALTA s. 24
9. KERTOVAN TEKSTIN TYYPILLISIÄ RAKENTEITA s. 26
Juoni
Loppukoukutus
Draaman kaari
- VIITEKIRJALLISUUTTA s. 29

1. Yleistä tästä oppaasta

Hei!

Onpa mukavaa, että olet löytänyt PAX-kirjat ja tämän opettajan oppaan (OO). Oppaasta löydät lisämateriaalia ja vinkkejä, miten voit käyttää opetuksessa PAX-kirjasarjaa ja erityisesti sen ensimmäistä osaa nimeltään Loitsusauva. Opettajan opas tarjoaa ideoita, joista voi valita tai ammentaa innoitusta. Älä tee kaikkea. Kokeile ja muokkaa tehtäviä, niin että ne sopivat omille oppilaillesi, ja anna omien ideoidesi lentää. Monia vinkeistä voi tietenkin soveltaa myös muihin teksteihin.

Tämä opas perustuu sosiokulttuuriseen näkemykseen lukutaidosta [alaviite 1]. Oppaassa painotetaan esim. tekstien luomista ja käsittelemistä yhdessä, keskustelua, opettajan mallintavaa ja aktiivisesti refleктоivaa lukemista, lukustrategioita ja leikillisyyttä. Tämä sopii hyvin yhteen perusopetuksen suomen kieltä ja kirjallisuutta koskevan opetussuunnitelman kanssa.

Suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän erityisenä tehtävänä on kehittää oppilaiden suomen kielen, moniluku- sekä vuorovaikutustaitoja ja tutustuttaa kirjallisuuteen ja kulttuuriin. Opetus tukee oppilaiden monilukutaidon, kielitietoisuuden ja kielellisen identiteetin rakentumista. Opetuksessa ohjataan oppilaita ymmärtämään suomen kielen, kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkitystä ja asemaa monikulttuurisessa ja monikielisessä yhteiskunnassa. Oppilaita ohjataan huomaamaan koulun ulkopuolella opitun kieli-, media- ja kulttuuritiedon merkitys suomen kielen oppimisen tukena.
(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014)

¹ Lukutaito määritellään tässä kirjakielen käyttämiseksi eri tarkoituksiin erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä (Barton 2007, Janks 2010, Skoog 2021).

Lukeminen ja kirjoittaminen ovat sosiaalista toimintaa, koska pohjimmiltaan niissä on kyse kommunikaatiosta. Teksti kirjoitetaan, jotta joku lukisi sen, ja sama pätee tietysti myös oppilaiden omiin teksteihin. Puhukaa, kirjoittakaa, piirtäkää, leikkikää, näytelkää, mitä luette ja kirjoitatte. Kun on päässyt sisään tällaiseen ajattelutapaan, ei ole enää mitään rajoja sille, mitä tekstien kanssa voi tehdä. Jipii!

Ingela Korsell

KIRJAILIJA,
PERUSKOULUN OPETTAJA
TEKEE VÄITÖSKIRJAA PEDAGOGIIKASTA

P.S. PAX Opettajan oppaan voi myös ladata ilmaiseksi täältä:
www.lastenkirjat.fi/opettajille

2. *PAX-kirjasarjasta*

FAKTAT PÄHKINÄNKUORESSA

- * PAX on kymmenosainen urbaani fantasiakirjasarja 9–12 -vuotiaille. Sarjan kirjoittajat ovat Ingela Korsell ja Åsa Larsson ja kuvittajana toimii Henrik Jonsson.
- * Tapahtumat sijoittuvat nykyajan Mariefrediin, ja tarinan yli-luonnolliset osuudet kytkeytyvät pohjoismaiseen mytologiaan ja kansanuskoon.
- * Tarinat ovat yhdistelmä jännitystä, kauhua, huumoria ja koskettavuutta.
- * Kirjoihin on ripoteltu mustavalkoisia, länsimaiseen supersankari-tyyliin laadittuja sarjakuvapiirroksia.
- * Teemoja: pohjoismainen mytologia ja kansanusko, sisaruus, sijaislapset, rohkeus, kiusaaminen, ystävyys, rakkaus, alkoholismi, taikuus, normatiivisuus (perheasetelmat, sukupuoli).
- * Tarinat ovat vauhdikkaita ja kielellisesti helposti hahmotettavia olematta lapsellisia.
- * Lyhyet luvut, joissa on usein koukuttava loppu (cliffhanger), sopivat hyvin ääneen luettavaksi.
- * Tarkoitettu luettavaksi järjestyksessä. Toistaiseksi suomeksi ovat ilmestyneet: 1. Loitsusauva, 2. Tuonenkoira, 3. Ihtiriekkö, 4. Para, 5. osa, Kummitus, ilmestyy syksyllä 2022.
- * Saatavilla myös e- ja äänikirjoina.
- * PAX-kirjasarja on käännetty jo noin 20 kielelle.
- * PAX Loitsusauva (ruotsiksi Nidstången) oli yksi Ruotsin Barnens bokjuryn voittajista vuonna 2012.
- * PAX on aktiivinen sosiaalisessa mediassa nimellä Pax Series. [ruotsinkielinen]
- * PAX Otava-kustantamon kotisivuilla:
<https://otava.fi/kirjat/pax-1-loitsusauva-2/>

MISTÄ PAX-KIRJASARJASSA ON KYSE?

Pienessä ruotsalaisessa Mariefredin kaupungissa alkaa tapahtua outoja. Pahat voimat yrittävät vallata salaisen, loitsutun kirjaston, joka on sijainnut vanhan kirkon alla satoja vuosia. Kirjaston vartijat Estrid ja Magnar ovat omistaneet elämänsä kirjaston suojelemiselle, mutta heidän ikääntyessään kirjaston taikasuoja alkaa heikentyä. Veljekset Alrik ja Viggo saapuvat Mariefrediin sijaislapsiksi, koska heidän äidillään on alkoholiongelma eikä hän kykene pitämään huolta pojista. Käy ilmi, että veljekset on valittu auttamaan kirjaston puolustamisessa, jotta pimeään voimat eivät valtaisi sitä. Alrikin ja Viggon on käytettävä sekä voimaa että oveluutta voittaakseen kaikki yliluonnolliset olennot, jotka heräävät henkiin kaupungissa. Pojilla on kuitenkin omat kamppailunsa myös arkielämässä. Koulussa on poikajengi, joka tekee veljesten elämästä vaikeaa. He myös kaipaavat äitiään, jonka tukeen ei kuitenkaan voi luottaa. Lisäksi heidän on kamppailtava luonteidensa kanssa, päässä ilmoille räjähtävän raivon tai käden, joka kuin itseltään nappaa tavaroita ja työntää ne taskuun. Aika sykkii, ja pimeys vaeltaa sisään. Se alkaa nyt!

MIKSI KIRJASARJAN NIMI ON PAX?

PAX-kirjoissa salainen, loitsuttu kirjasto sijaitsee Mariefredin kirkonmäen alla. Samalla paikalla sijaitsi 500 vuotta sitten luostari nimeltään Pax Mariae, mikä on latinaa ja tarkoittaa Marian rauhaa. Mariefredin kaupunki on siis saanut nimensä luostarin mukaan. Lisäksi Alrikin ja Viggon tehtävässä on kyse *rauhan* säilyttämisestä Mariefredissä – ja ehkä koko maailmassa.

3. Pohjustusta PAX 1: Loitsusauva -kirjan lukemiselle

Hyvä *esiymmärrys* herättää kiinnostuksen ja helpottaa oppilaiden luetun ymmärtämistä. Siksi ennen lukemisen aloittamista voidaan esitellä kirja *hypoteesilukemisen* avulla ja siten *verrytellä lukemisliahaksia*. Oikeastaan on kyse ennustamisesta. Mitä tuleva teksti sisältää sen tiedon pohjalta, jonka kirjan nimi, kansi ja takakansiteksti antavat, yhdistettynä omiin kokemuksiin?

- * Laatikaa yhteinen miellekartta (mind map) siitä, mitä miellehtymiä sana *loitsusauva* tuottaa – pitäkää aivoriihi!
- * Katsokaa tietosanakirjasta tai googlatkaa sana loitsusauva (katso myös loitsusauvan kuvaus, OO s. 19)
- * Katsokaa kirjan kantta ja puhukaa siitä. Minkälainen (minkä genren) kirja on uskoaksenne kyseessä? Mitä tietoa saadaan kannesta? Mitä uskotte kirjassa tapahtuvan?
- * Lukekaa takakansiteksti ääneen ja keskustelkaa edelleen siitä, mitä uusia johtolankoja se antaa kirjan sisällöstä.
- * Avatkaa kirja ja katsokaa PAX-kolmikkoo (Åsa, Ingela ja Henrik) sarjakuvahahmoina puhakuplineen (kannen sisäisivulla), kirjan henkilöiden kasvokuvia ja Mariefredin karttaa. Ovatko kirjailijat ja kuvittaja teille tuttuja? Ovatko he kirjoittaneet tai kuvittaneet jotain muutakin? Onko joku käynyt Mariefredissä? Missä se sijaitsee? jne.
- * Selaillkaa ja katselkaa hieman kuvituksia (niistä muodostuu ikään kuin elokuvan traileri). Millaista tyyliä ne ovat? Mitä nyt uskotte kirjassa tapahtuvan? Muistuttaako se jotain muuta lukemaan kirja?
- * Katsokaa PAX-traileri (1 min):
<https://www.youtube.com/watch?v=l3EXrsCmcUg>

4. Loitsusauva, luvut 1–5: yhteenvedo, sanastoa, kysymyksiä

Tekstistä keskusteleminen ja sen käsitteleminen yhdessä helpottavat lukemisen ymmärtämistä. Erityisen tärkeää tämä on uutta kirjaa aloitettaessa. Lukijan tulee ymmärtää juoni ja tutustua kirjan henkilöihin. Siksi olemme laatineet erityistehtäviä PAX-sarjan osan 1 *Loitsusauva* viiteen ensimmäiseen lukuun.

LUKU 1 KUOLKAA KUOLIAIKSI

Yhteenvedo

Lukija saa tavata iäkkäät sisarukset Estridin ja Magnarin, jotka vartioivat salaista ja loitsuttua kirjastoa. Estrid näkee ennustuskorteistaan, että pimeät ajat ovat tulossa ja että pahat voimat valtaavat kirjaston. Kortit kertovat kuitenkin myös, että tulee kaksi soturia (tuntomerkit: molempikätisyys, korpit, sateenkaari), jotka auttavat heitä suojelemaan kirjastoa. Luvun lopussa Estrid vääntää niskat nurin taruolennolta, pikkupirulta. Ensimmäinen luku kertoo lukijalle myös, että kirja kuuluu fantasiagenreen (salainen, loitsuttu kirjasto, pikkupiru ym.)

Sanoja, jotka voivat tuntua vaikeilta

s. 7: kumista, s. 8: öljylamppu, uurteinen, rapistua, s. 10: ennustuskortit, s. 13: maasiira, s. 14: Odin-jumala

Ehdotuksia keskusteltaviksi kysymyksiksi

Tässä luvussa saamme lukea Estridistä, Magnarista ja pikkupirusta. Mitä saamme tietää heistä? (katso kuvia sivuilla 9 ja 11) Missä he ovat? Kirjastoa uhkaa jokin, mikä? Oliko luvussa jotain kummallista, mitä ette ymmärtäneet? Millaisen kuvan saitte Estridistä luvun lopussa, kun hän väänsi pikkupirun niskat nurin? Jos kuvailisitte lukua 1 jollekulle, joka ei ole lukenut sitä, niin mitä se käsittelee? Kuka on tarinan kertoja? (ns. kaikkietävä kertoja)

LUKU 2

KAKSI VELJESTÄ

Yhteenveto

Nyt lukijat saavat tavata päähenkilöt Alrikin ja Viggon (kuudes- ja neljäsluokkalaiset pojat), jotka ovat juuri tulleet Mariefrediin sijaislapsiksi, koska heidän äidillään on alkoholiongelma. Viggo kaipaa äitiä, mutta Alrik ei halua puhua äidin kanssa, kun tämä soittaa. Saamme selville, että Alrik rakastaa koiria ja Viggo varastelee tavaroita. Lukija ymmärtää myös, ettei veljeksillä ole ollut aivan helppoa ja että he pitävät paljon toisistaan, vaikka kinastelevatkin. Matkalla uuteen kouluun Alrik pyytää pikkuveljeltään, ettei tämä hankkiutuisi ikävyyksiin, jottei heidän tarvitsisi vaihtaa uudelleen sijaisperhettä. Alrik haluaisi jäädä uusien sijaisvanhempien Laylahin ja Andersin luo.

Sanoja, jotka voivat tuntua vaikeilta

s. 17: Räätälimestarin talo, s. 18: lepperrellä, ampaista, s. 21: pysyä nahoissaan

Ehdotuksia keskusteltaviksi kysymyksiksi

Nyt tapaamme päähenkilöt Alrikin ja Viggon. Keitä he ovat? Mitä saamme tietää heistä ja miten kirjailijat ja kuvittaja antavat meille tietoja (katsokaa kuvia s. 20)? Oliko luvussa mielestäsi jotain hauskaa? Miltä teistä luullaksenne tuntuisi, jos olisitte sijaislapsia ja aloittaisitte uudessa koulussa – taas. Mistä haluaisitte tietää lisää? Mitä uskotte kirjailijoiden haluavan sanoa luvun 2 kahdella viimeisellä lauseella? Mitä uskotte tapahtuvan tämän jälkeen?

LUKU 3

KOULUPIIHAN KUNINGAS

Yhteenvedo

Tässä luvussa lukijat tapaavat muita kiusaavan Simonin (antagonisti, päävastustaja), joka on Viggon kanssa samalla 4A-luokalla. Simon on tottunut määräämään, eikä kukaan uskalla sanoa hänelle vastaan. Tilannetta ei paranna, että hänen isänsä Thomas on puukäsityön opettaja koulussa ja uskoo valehtelevan poikansa joka sanan. Viggo ja Alrik saavat niskoilleen syyn tappelusta Simonin ja tämän jengin kanssa, kun he pelaavat ”kuningasta” ensimmäisellä välitunnilla. Luvun päätteeksi Alrik sanoo kaikille rumasti ja ryntää pois koulusta.

Sanoja, jotka voivat tuntua vaikeilta

s. 24: fuskata, vaivihkaa, s. 25: pallosilmä, kierrepallo, pälyillä, s. 30: lavitsa, versio, s. 31: ”katse lattiaan naulittuna”, s. 32: sopertaa

Ehdotuksia keskusteltaviksi kysymyksiksi

Tässä luvussa saamme lukea Simonista ja hänen isästään Puukässä-Thomasista. Mitä saamme tietää heistä? Oletteko pelanneet ”kuningasta” – uskotteko, että pelissä olisi voinut käydä niin? Kuka mielestänne aloitti riidan (katsokaa piirroksia sivuilla 28–29)? Kuka sai syyt niskoilleen? Oletteko kokeneet jotain samanlaista? Mitä olisitte tehneet, jos olisitte Alrik tai Viggo? Mitä uskotte seuraavaksi tapahtuvan?

LUKU 4

KILIN KOLIN RYSKIS!

Yhteenveto

Alrik juoksee pois koulusta suunniltaan raivosta. Hän juoksee Strandvägeniä pitkin ylellisten huviloiden ohi ja vihaa kaikkia niissä asuvia rikkaita ihmisiä, Puukässä-Thomasia, Simonia ja pikkuveljeään Viggoa, joka aina joutuu hankaluuksiin. Lukijoille selviää, että Alrik on pitänyt huolta pikkuveljestään siitä lähtien, kun he olivat pieniä ja äiti saattoi jättää heidät keskenään moneksi päiväksi. Luvun päätteeksi Alrik heittää kiviä ikkunaruutuihin, mutta mies nimeltään Magnar pysäyttää hänet.

Sanoja, jotka voivat tuntua vaikeilta

s. 34: seuraukset, sovinto, ”onko meillä diili?”, s 35: sossut

Ehdotuksia keskusteltaviksi kysymyksiksi

Mitä tässä luvussa tapahtuu (katsokaa piirroksia sivulla 36)? Miksi Alrik on mielestänne vihainen? Ymmärrättekö sen, että hän on vihainen? Tekeekö hän mielestänne oikein heittäessään kiviä ikkunalaseihin? Saammeko tietää jotain lisää Alrikin ja Viggon taustasta? Miten kuvailisitte Alrikia? Miten luku loppuu, mitä se tarkoittaa? Mitä uskotte tapahtuvan seuraavaksi?

LUKU 5

MERKIT TÄSMÄÄVÄT

Yhteenveto

Magnar rauhoittelee Alrikia ja saa tämän lopettamaan kivien heittelyn kasvihuoneeseen, jossa Magnar ja Estrid työskentelevät puutarhureina. He lähtevät sitten Laylahin ja Andersin kotiin, missä Puukässä-Thomas odottaa puhuakseen tapahtuneesta. Päätetään, että pojat voivat maksaa rikkoutuneet lasit tekemällä töitä kasvihuoneella. Keskustelun aikana Magnar tajuaa, että Alrik ja Viggo ovat ennustuskorttien povaamat kaksi soturia. Kaikki merkit täsmäävät (korppikaulakorut, korpit pihalla, molempikätsisyys, sateenkaari). Estrid ei halua uskoa tätä todeksi, koska pojathan ovat vasta lapsia. Hän sanoo virittävänsä ansan koetellakseen poikia.

Sanoja, jotka voivat tuntua vaikeilta

s. 41: vanhuudenhöperö, molempikätsinen, pakko-oireet, s. 43: ADHD, pitää näppinsä kurissa, sietää, s. 44: virranjakaja, ”iski silmää salaisen yhteisymmärryksen merkiksi”, s. 47: ”varastavat kuin korpit”, s. 48: virittää ansa, s. 49: kääntyä kannoiltaan

Ehdotuksia keskusteltaviksi kysymyksiksi

Tässä luvussa tapaamme sijaisvanhemmat Laylahin ja Andersin. Millaisilta he mielestänne vaikuttavat (katsokaa piirroksia sivulla 42)? Minkä vaikutelman saatte Magnarista, ja minkä takia teistä tuntuu siltä? Mitä Magnar tarkoittaa sanoessaan ”kaikki merkit täsmäävät”? Miksi uskotte Estridin olevan niin äkäinen? Mitä luulette Puukässä-Thomasin kuulleen seisossaan piilossa? Mitä uskotte seuraavaksi tapahtuvan?

5. Tekstikeskustelun kysymyspankki ennen lukemista ja sen jälkeen

Tekstikeskustelussa opettajalla on hyvä olla paljon kysymyksiä, jotka hän on sisäistänyt jo etukäteen. Tämän kysymyspankin pohjalta opettaja ja vähitellen myös oppilaat voivat joustavasti edistää keskustelua voidakseen yhdessä ymmärtää tekstin syvemmällä tasolla. Yhdessä oppilaiden kanssa opettaja voi keskustella lukemisenymmärtämisen eri strategioista ja muokata niitä. Voidaan esimerkiksi laatia yhteenvetoja, selvittää epäselviä kohtia, asettaa kysymyksiä ja ennakoida tulevaa. Kannattaa olla herkkävaistoinen ja kehittää edelleen oppilaiden esiintuomia asioita. Alla olevia kysymyksiä voidaan käyttää kaikkia (kaunokirjallisia) tekstejä luettaessa ja lukemisen jälkeen.

- Mistä tässä on kyse?
- Milloin ja missä tämä tapahtuu?
- Mistä tiedätte sen? Missä kohdissa tekstiä saatte tietoa siitä?
- Onko jotain erityistä, josta pidätte tai ette pidä siinä, mitä olette lukeneet?
- Kiinnittikö jokin erityinen asia huomionne?
- Oliko tekstissä jotain kummallista tai vaikeasti ymmärrettävää?
- Noudattaako teksti jotain kaavaa?
- Kuka on tekstin kertoja – onko kertojia yksi tai useampia (kaikki tietävä kertoja, päähenkilö tai joku muu henkilöistä, kirjailija)?
- Miten tämä asia liittyy muuhun tekstiin?

- Onko kirjailija kertonut lukijoille jotain tästä asiasta aiemmin tekstissä?
- Mitä tiedätte jo ja mitä ette vielä tiedä?
- Mitä tämä tarkoittaa jatkoa ajatellen?
- Montako eri tarinaa löydätte kirjasta?
- Kuinka pitkälle ajanjaksolle luku tai kirja sijoittuu?
- Mistä kirjan hahmosta pidätte eniten tai vähiten? Miksi?
- Mitä luulette tapahtuvan seuraavaksi?
- Muistuttaako tämä teksti jotain, mistä olette lukeneet aiemmin, mistä olette kuulleet puhuttavan tai missä olette itse olleet mukana.
- Miten olisitte toimineet tässä tilanteessa, jos olisitte X (joku PAXin hahmoista)?
- Jos olisitte kirjailijoita tai kuvittajia, miten olisitte tehneet tarinasta paremman?
- Mieltikää, jos olisi tapahtunut X – miten silloin olisi käynyt? Tai mieltikää, ellei X olisi tapahtunut – miten silloin olisi käynyt? Mieltikää, jos... mieltikää, jos ei...
- Jos teidän pitäisi kuvailla kirjaa jollekulle, joka ei ole lukenut sitä, niin mitä kertoisitte siitä?
- Keille tämä kirja sopii?
- Mikä on paras tapa lukea tätä kirjaa? Yhteen soittoon vai pätkä kerrallaan?
- Ovatko kaverinne sanoneet jotain, minkä takia olette ymmärtäneet kirjan paremmin tai muuttaneet käsitystänne siitä?
- Haluaisitteko kysyä kirjailijoilta tai kuvittajalta jotain?

Yleiskysymyksiä kirjallisuuskusteluun:

- Saavatko ihmiset lasten ja nuorten kirjoissa ja elokuvissa olla ilkeitä ja tapella?
- Saavatko ihmiset teidän mielestänne kiroilla lasten ja nuorten kirjoissa ja elokuvissa?
- Miten pelottavia tai surullisia teidän mielestänne lasten ja nuorten kirjat ja elokuvat saavat olla?

6. *PAX Loitsusauvan henkilöt ja olennot*

Tässä luvussa kuvaillaan aluksi *PAX Loitsusauvassa* esiintyviä henkilöitä ja olentoja (ja asioita), Sen jälkeen seuraa niihin liittyviä tehtäviä.

KUVAUKSIA

Alrik Delling: 11-vuotias, kohta 12 vuotta täyttävä poika. On 6C-luokalla Mariefredin koulussa. Kotoisin Tukholmasta. Alrik ja hänen pikkuveljensä Viggo asuvat nyt Andersin ja Laylahin luona Räätalimestarin talossa Munkhagsgatanilla Mariefredin kaupungissa. He ovat kasvattilapsia tai sijaislapsia, kuten nykyään sanotaan. Poikien äiti juo liikaa, ja Alrik on pitänyt huolta Viggosta niin kauan kuin muistaa. Alrik on sellainen, joka miettii aika paljon mutta pitää tunteet sisälleen. Joskus hän kylläkin räjähtää. Silloin hän on niin vihainen, että hädin tuskin tietää, mitä tekee. Hän rakastaa koiria ja on todella nopea sadan metrin juoksussa.

Viggo Delling: 10-vuotias ja 4A-luokalla Mariefredin koulussa. Asuu isoveljensä Alrikin kanssa Andersin ja Laylahin luona Räätalimestarin talossa Munkhagsgatanilla Mariefredin kaupungissa. Hän on kasvattilapsi eli sijaislapsi, kuten nykyään sanotaan. Kotoisin Tukholmasta. Maailman paras kiipeilemään ja tasapainottelemaan. Ei voi olla varastelematta tavaroita. On kuin hänen käsillään olisi oma tahto. Tekee usein asioita ajattelematta ensin. Pitää Andersista ja Laylahista mutta kaipaa äitiään.

Estrid Mimer: 60-vuotias nainen, kirkonmäen alle kätkeytyvän salaisen kirjaston vartija. Saapui aikoinaan 7-vuotiaana Mariefrediin kasvattilapsena yhdessä isoveljensä Magnarin kanssa. Ennen sitä he olivat asuneet lastenkodissa, koska heidän biologiset vanhempansa olivat kuolleet. Alrikin ja Viggon mielestä Estrid on aika kova ja ankara, mutta vähitellen he näkevät hänestä myös muita puolia. Hän on taiturimainen keppitaistelija, ja ellei lähellä ole keppiä, myös haravat ja muut vastaavat käyvät. Osaa myös lukea ennustuskortteja nähdäkseen tulevaisuuteen mutta saa siitä kovan päänsäryn. Ester ja Magnar asuvat talossaan Klostergatanilla kirkon vieressä. Molemmat työskentelevät Gripsholmin linnan puutarhureina.

Magnar Mimer: 62-vuotias mies, salaisen kirjaston vartija. Saapui aikoinaan 9-vuotiaana Mariefrediin pikkusiskonsa Estridin kanssa. Sitä ennen he olivat asuneet lastenkodissa. Magnar on mahdottoman kiltti ja leipoo maailman herkullisimpia omenamunkkeja. Tuntee kirjaston kaikki kirjat ja osaa tulkita kirjoituksia. Lisäksi kerää ja kuivattaa taikavoimaisia kasveja ja yrttejä. Asuu Klostergatanilla sisarensa Estridin kanssa. Molemmat työskentelevät Gripsholmin linnan puutarhureina.

Laylah Nygren: 45-vuotias nainen, naimisissa Andersin kanssa. Heidän omien lastensa muutettua pois kotoa he päättivät ottaa luokseen lapsia, joilla on vaikeaa. Alrik ja Viggo ovat heidän ensimmäiset sijaislapsensa. Laylah toimii hammaslääkärinä Mariefredissä, hänellä on oma vastaanotto lähellä venesatamaa. Laylahin läheisyydessä tulee hyvälle tuulelle. Hän on melkein aina iloinen ja tykkää kokata kuumaa ja mausteista ruokaa.

Anders Nygren: 45-vuotias mies, Alrikin ja Viggon sijaisissä. Osaa korjata melkein mitä vain, hänellä on yritys nimeltään ”Kätevä mies”. Hän oli itse melko levoton nuori, kunnes hän tapasi Laylahin. Heillä on kaksi aikuista lasta, jotka ovat muuttaneet jo pois kotoa. Anders on juro ja vahva, mutta hänellä on suuri sydän.

Simon Johansson: 10-vuotias, Mariefredin koulun 4A-luokalla eli samalla luokalla kuin Viggo. Luokan kuningas, joka päättää kaiken koulun pihalla. Joutuu riitoihin Viggon ja Alrikin kanssa heti alusta alkaen. Siitä lähtien he ovat vihollisia. Simonin jengiin kuuluvat Jonte ja Filip, jotka ovat myös 4A-luokalla, ja Anton, joka on Alrikin luokalla. Simonin isä Thomas on puukäsityönopettaja, ja häntä sanotaan Puukässä-Thomasiksi.

Pikkupirut: Pienikokoisia pahoja henkiä, korkeintaan kissan kokoisia. Kulkevat kahdella jalalla. Niillä ei ole turkkia. Kolme kynnellistä sormea kummassakin kädessä. Terävät hampaat eikä lainkaan korvia. Pahansuisia, hauskuuttavat itseään enimmäkseen tappamalla pikkueläimiä ja aiheuttamalla tuhoja. Niiden aivot eivät ole kovinkaan isot, mutta ne voivat olla todella vaarallisia joukolla. Puhuvat nurinkurisesti.

Edimmu, pimeäolento: Sumerilainen nälkäinen aave, jota kutsutaan myös nimellä utukku. Voi asettua esineisiin, esimerkiksi kirjoihin, joskus myös ihmisiin. Ne voivat kyllä ahmaista pienen palan tai juoda tilkan verta, mutta tavallisesti ne eivät ole vaarallisia ihmisille. Kirjoitusten mukaan ne eivät osaa tehdä taikoja, esimerkiksi siirtää esineitä.

Loitsusauva: Tunnetaan muinaisista Norjasta ja Islannista. Siihen kuului sauva, johon seivästettiin eläimen pää kita ammollaan. Loitsusauva pystytettiin maahan ja laulettiin samalla eräänlaista kirouslaulua. Sauva suunnattiin kohti sitä, jonka haluttiin kohtaavan onnettomuuden tai katoavan. Joskus sauvaan kaiverrettiin taikariimuja.

Salainen, loitsuttu kirjasto: Sijaitsee kirkonmäen uumenissa Mariefredin kaupungissa. Sitä vartioivat sisarukset Estrid ja Magnar Mimer, joiden kasvattiäiti toimi vartijana ennen heitä. Kirjasto on todella vanha, ja se siirrettiin Mariefrediin 1400-luvun lopulla, kun nykyisen kirkon paikalle rakennettiin luostari. Luostarin nimi oli Pax Mariae, mikä tarkoittaa Marian rauhaa latinaksi. Sen mukaan Mariefredin kaupunki on saanut nimensä, ja luostarin munkit olivat ensimmäisiä kirjaston vartijoita. Kirjastossa on kirjoituksia vaikka mistä aina taikayrteistä demonien ja lohikäärmeiden kanssa taisteluun. Siellä on myös kielletty hyllä, joka on lukossa ja sisältää erittäin vaarallisia kirjoja. Kirjastossa Magnar säilyttää myös luostarinpuutarhasta poimimiaan yrttejä. Siellä on lisäksi paljon taianomaisia esineitä, kuten loitsusauva.

ESTRID

ALRIK

VIGGO

MAGNAR

LAYLAH

SIMON

ANDERS

TEHTÄVIÄ

Kirjailijat kuvailevat usein henkilöitä (ja olentoja) sen kautta, miten nämä puhuvat ja liikkuvat ja mitä tekevät eri tilanteissa. Katsokaa esim. kohtaa, jossa Estrid vääntää pikkupirulta niskat nurin luvussa 1 tai sitä, miten edimmu käyttäytyy ja miltä se kuulostaa luvuissa 7–9.

- * Laatikaa miellekartta (mind map) eri henkilöistä/ olennoista: ominaisuudet, perhe, ulkonäkö, ystävät/ viholliset, erityisaidot, asuinpaikka, mistä pitää/ei pidä, mitä pelkää, tulevaisuudenhaaveet.
- * Keskustelkaa henkilöiden rooleista ja suhteista: päähenkilö, vastustajat, auttajat, perhe, ystävät.
- * Valitkaa kirjasta lainaus, jossa henkilöitä tai olentoja kuvaillaan mielestänne erityisen hyvin.
- * Leikkikää arvauspeliä, jossa esitätte tiettyjä henkilöitä ja olentoja ja muut yrittävät arvata oikein.
- * Kirjoittakaa teksti, jossa vertaatte eroja ja yhtäläisyyksiä kahden PAXin henkilön (esim. Estridin ja Magnarin) tai itsenne ja jonkun PAXin henkilön (esim. Viggon) välillä.
- * Kirjoittakaa PAXin henkilöiden ja olentojen etsintä- kuulutuksia/seuranhakuilmoituksia (ja piirtäkää halutessanne myös kasvokuva).

7. Vinkkejä työskentelyyn Paxin kuvitusten parissa

- * Katsokaa tarkkaan kuvituksia ja keskustelkaa hieman erityisesti niistä, esimerkiksi:
 - Luvuissa 8–9 (s. 63, 65, 68) Alrik ja Viggo kamppailevat kirjastossa edimmua/pimeäolentoa vastaan. Mitä siinä tapahtuu? Ovatko oma mielikuvasi ja kuvittajan käsitys pimeäolennosta samanlaiset? Millainen tunne herää kuvituksia katseltaessa, minkä tunnelman kuvat välittävät? Mistä pidätte eniten kuvituksessa? Olisiko se voitu tehdä jollain muulla tavalla? Voitte myös katsoa 11-vuotiaan Alvinin tekemän ruotsinkielisen lyhytelokuvan (n. 4 min.) aiheesta:
<https://www.youtube.com/watch?v=RYs8ZtnEpns>
 - Luvussa 12 (s. 93) loitsusauva puhuu suoraan sijaisäiti Laylahin päähän sisään. Mitä siinä tapahtuu? Miten kuvittaja on saanut tehtyä tilanteesta niin pelottavan? Ajatelkaa, jos kyseessä olisi jonkun teistä isä tai äiti!
 - Luvussa 19 (s. 140) peurahaasta löytyy tapettu peura. Mitä ajatlette ja miltä teistä tuntuu kuvan nähdessänne? Mitä arvelette kadonneille peuroille ja tapetulle peuralle tapahtuneen?
- * Valitse yksi PAX-kirjan kuvista. Kerro sitten lyhyesti, mistä siinä on kyse, ja perustele, miksi valitsit juuri sen.
- * Tee oma PAX-kuvituksesi kohtaukseen, josta ei ole piirretty kuvaa kirjaan. Näytä ja kerro/kirjoita, miksi valitsit juuri kyseisen kohtauksen.
- * Kirjoittakaa ja leikatkaa puhe- tai ajatuskuplia, jotka voitte lisätä PAX-kirjan kuviin.
- * Keskustelkaa sen haitoista ja eduista, että kuvitukset ovat mustavalkoisia.
- * Verratkaa Mariefrediä Google Earthista ja kuvituksista kirjan sivuilla 20, 28, 36, 109. Näyttävätkö paikat kirjan kuvissa samoilta kuin todellisuudessa?
- * Etsikää tietoja esimerkiksi googlaamalla PAX-kirjasarjan olentoja ja hirviöitä. Verratkaa tietoja mm. kirjojen nimiin.
- * Piirtäkää omia hirviöitä ja kuvailkaa niiden ominaisuuksia.

MARIEFRED

RÄÄTÄLIMESTARIN TALO

KASVIHUONE

PEURAHAKA

8. Vinkkejä uusien tekstien luomiseen Paxin pohjalta

- * Pienoisnäytelmä (oma suosikkimme!): Jakakaa luokka ryhmiin ja tehkää pienoisnäytelmä jostain PAX Loitsusauvan kohtauksesta tai luvusta. Oppilaat tietävät tapahtumat pääpiirteissään mutta saavat keksiä repliikit itse. Harjoitelkaa enintään 10–15 minuuttia. Esittäkää näytelmä toisillenne. Sen ei tarvitse olla täydellinen! Pitäkää hauskaa!
- * Keskustelkaa, kirjoittakaa ja näytelkää kohtauksia, joita ei ole mukana kirjan tekstissä, esimerkiksi:
 - 1) Mitä Viggo tekee Alrikin juostua pois koulusta tapeltuaan Simonin kanssa koulun pihalla? (luku 3)
 - 2) Mitä Estrid ja Magnar tekevät ja puhuvat lukittuaan Alrikin ja Viggon loitsuttuun kirjastoon? (luku 6)
 - 3) Mitä Alrik ja Viggo puhuvat kaivaessaan kukkapenkkiä Andersin vieraillessa Magnarin ja Estridin luona kasvihuoneella? (luku 13)
- * Kirjoita viesti, tekstiviesti tai sähköposti tai kuvaa videopätkä, jossa annat hyviä neuvoja jollekin PAXin henkilöistä. Näytä se luokkakaverillesi, ja keskustelkaa siitä.
- * Kuvittele olevasi joku PAXin henkilöistä, joka kirjoittaa kirjeen, viestin tai tekstiviestin jollekin toiselle PAXin henkilölle, esimerkiksi Viggo, joka kirjoittaa äidilleen.
- * Kuvittele olevasi joku PAXin henkilöistä, joka kirjoittaa päiväkirjaansa jostakin tapahtuneesta, esimerkiksi Simon, Laylah tai Magnar.
- * Valitse jokin sitaatti kirjasta. Lue se ääneen kaverillesi tai koko luokalle. Perustele, miksi valitsit sen. Ovatko muut valinneet saman sitaatin/kohdan/luvun? Ovatko heidän perustelunsa samantlaisia?

- * Kirjoittakaa lukupäiväkirjaa (yhteistä tai omaa) lukiessanne PAX Loitsusauvaa. Voitte pysähtyä kolme tai neljä kertaa kirjan aikana ja kirjoittaa muistiin pohdintojanne lukemanne tiimoilta. Tarvittaessa opettaja voi ohjailla ja tukea kirjoittamista yhteisillä kysymyksillä.
- * Kirjoittakaa teksti, jossa Simon kertoo minä-muodossa esimerkiksi koulupihalla käydystä tappelusta (luvussa 3). Miten hän koki tapauksen (näkökulman vaihdos)?
- * Laatikaa PAX-tietovisa. Keksikää kysymyksiä, joihin vastaatte yksin tai ryhmissä, ja pyrkikää PAX-tietouden mestareiksi!
- * Kirjoittakaa tai kertokaa kirjalle uusi loppu. Lukekaa ja keskustelkaa erilaisista vaihtoehtoistanne kirjan lopuksi.
- * Kirjoittakaa tai kertokaa jatkoa kirjalle.

9. Kertovan tekstin tyypillisiä rakenteita

Kielen ja kirjallisuuden opetukseen tulisi sisältyä kertovan tekstin viesti, kielelliset piirteet ja *tyypilliset rakenteet*. Tähän liittyen oppilaille voidaan esitellä käsitteet juoni, loppukoukutus ja draaman kaari, jos niin halutaan.

JUONI

Juonta voidaan sanoa kertovan tekstin tapahtumiksi. Kertomuksen juoni kuvaa, miten päähenkilöt yrittävät ratkaista jotain ongelmaa (konflikti) saadakseen jotain haluamaansa tai estääkseen jotain kamalaa tapahtumasta. Päähenkilöt törmäävät kertomuksen varrella ongelmiin ja esteisiin. Lukijan toivotaan miettivän: ”Selviävätkö he tästä?” ja ”Mitä seuraavaksi tapahtuu?” Päähenkilöille ongelmia aiheuttavat vastustajat (antagonistit), ja päähenkilöitä puolestaan tukevat erilaiset apurit.

- * Miten kuvailisitte PAX-kirjojen juonta? (vrt. OO s. 6 tai juonen kuvauksia kirja-arvosteluissa tai PAX-trailerissa, kts. OO s. 29)
- * Ketkä ovat päähenkilöiden Alrikin ja Viggon vastustajia ja apureita PAX-kirjoissa?

LOPPUKOUKUTUS

Lähes kaikki PAX-kirjojen luvut päättyvät loppukoukutukseen eli cliffhangeriin. Se tarkoittaa, että kirjan luku (tai televisiosarjan jakso) päättyy siihen, että tapahtuu jotain uutta tai jännittävää, ja lukija saa vasta seuraavassa luvussa tietää, miten tilanne jatkuu. Se on tunnettu temppu, johon kirjailijat turvautuvat houkutellakseen lukijan jatkaamaan lukemista.

* Pankaa merkille loppukoukutukset lukiessanne PAX Loitsusauvaa. Mistä haluatte lukijana tietää lisää? Toimiiko keino, herääkö halu lukea lisää? Mikä loppukoukutus on suosikkinne? Kokeilkaa kirjoittaa loppukoukutuksia omiin teksteihinne.

* Huomatkaa, että myös koko kirja päättyy loppukoukutukseen. Niin loppuvat itse asiassa kaikki PAX-kirjat. Mitä pidätte tästä keinosta? Innostaako se lukemaan lisää?

DRAAMAN KAARI

Draaman kaari on myös menetelmä, jolla tarina pyritään kertomaan niin, että se koukuttaa lukijan/yleisön. Kirjojen, elokuvien ja näytelmien klassinen draaman kaari (googlatkaa kaaviokuvia draaman kaaresta) koostuu seuraavista osista:

1. *Kirjan alku*
 - *Lähtötilanne*: Lukija saa käsityksen siitä, minkä tyyppinen kirja on kyseessä. Tarinaan mennään sisään paljastamatta vielä liikaa.
 - *Esittely*: Lukija tutustuu kirjan henkilöihin, ympäristöön ja juoneen (pääkonfliktiin).
2. *Kirjan keskiosa*
 - *Syventäminen*: Pääkonflikti saa lisäsyvyyttä ja sen rinnalla voidaan esitellä myös sivukonflikteja.
 - *Kehittely*: Vauhti kasvaa ja tarina muuttuu yhä jännittävämmäksi. Kaikki kootaan yhteen loppuratkaisua lähestyttäessä.

3. *Kirjan loppu*

- *Loppuratkaisu:* Tarina saavuttaa huippukohtansa, kliimaksin. Lopputaistelu.
- *Jäähdyttely:* Vauhti hidastuu. Annetaan tarpeelliset selitykset tapahtuneelle. Tarina kiertyy loppuun.

- * Vertaa PAX Loitsusauvaa klassiseen draaman kaareen – noudattaako tarina sitä?

Kommentti: PAX Loitsusauvan loppu ei täysin noudata klassista draaman kaarta. Voidaan sanoa, että tarinan loppu on jo seuraavan kirjan alku (uusi lähtötilanne ja PAX 2 Tuonenkoiran esittely) Lisäksi koko kirja loppuu suureen loppukoukutukseen. Mitä pidätte siitä? Keskustelkaa.

VIITEKIRJALLISUUTTA

Barton, David (2007): *Literacy. An introduction to the ecology of written language*. 2nd edition. Blackwell Publishers Ltd.

Chambers, Aidan (2014): *Böcker inom och omkring oss*. Gilla böcker.

Janks, Hilary (2010): *Literacy and Power*. New York: Routledge.

Korsell, Ingela (2008): *Idébrunnen. Den svarta handsken*. Beta Pedagog.

Korsell, Ingela (2008): *Pojken och Tigern. Läsförståelse. Lärarens bok*. Natur & Kultur.

Kåreland, Lena (2013): *Barnboken i samhället*. Studentlitteratur.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (2014), Opetushallitus.

Reichenberg, Monica (2014): *Vägar till läsförståelse. Texten, läsaren, samtalet*. 2:a utgåvan. Natur & Kultur.

Skolverket (2012): *Nya språket lyfter*.

Skoog, Marianne (2012): *Skriftspråkande i förskoleklass och årskurs 1*. Örebro: Örebro Studies in Education, 33.

Tengberg, Michael & Olin Scheller, Christina, toim. (2015): *Svensk forskning om läsning och läsundervisning*. Gleerups.

Westlund, Barbro (2013): *Att undervisa i läsförståelse*. Natur & Kultur.

Westlund, Barbro (2015): *Aktiv läskraft. Mellanstadiet*. Natur & Kultur.